Ольга ЛІСОВСЬКА,*orcid.org/0000-0002-0030-3592**аспірант кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості**Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна) shchelkunova2017@ukr.net*

ЕПОХА УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: НАУКОВІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

У статті досліджуються особливості наукових інтерпретацій літератури доби українського Ренесансу (Відродження) в історико-літературних дослідженнях учених. Проаналізовано еволюцію наукових поглядів на український літературний Ренесанс, від Івана Франка до сучасних науковців. Представлено генезу і розвиток інтерпретацій ученими таких понять, як полілінгвізм (багатомовність) та вплив польської літератури на українську літературу XVI ст. Наголошується, що першим термін «Ренесанс» на означення конкретного періоду в історії національного письменства вжив Дмитро Чижевський, а першу систематизацію світоглядних рис слов'янського літературного Відродження зробив Ілля Голенищев-Кутузов, виокремивши контекст українсько-польської гуманістичної культури XV – XVI ст. Наголошується на вагомості та правомірності висновків Валерія Шевчука, Василя Яременка, Ростислава Радишевського про те, що Ренесанс і Реформація є явищами принципово відмінного гатунку, а реформаційні рухи не є проявами ренесансного гуманізму. Проаналізовано наукові тлумачення понять українсько-польського літературного пограниччя та специфіку усвідомлення ренесансними авторами своєї національної приналежності. Зроблено висновок, що XVI ст. – це український літературний Ренесанс, який постав на межі переважно української та польської культур, що, відповідно, зумовило межовий характер епохи. Зазначено, що українська література доби Відродження була поліморфна, конфесійно й етнічно патріотична, синтезувала українські автентичні та західноєвропейські ренесансні традиції. Український літературний Ренесанс тлумачиться як складова частина загальноєвропейського культурно-духовного Відродження.

Ключові слова: український Ренесанс, багатоконфесійність, поліморфізм, гуманізм, Реформація, наукові тлумачення.

Olha LISOVSKA,*orcid.org/0000-0002-0030-3592**Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Literature History,
Theory of Literature and Literary Art**Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine) shchelkunova2017@ukr.net*

THE ERA OF THE UKRAINIAN RENAISSANCE LITERATURE: SCIENTIFIC INTERPRETATIONS

The article examines the features of scientific interpretations of the Renaissance literature in historical and literary studies of scientists. It is analyzed the evolution of scientific views on the literary Renaissance, from Ivan Franko to modern scholars. The genesis and development of interpretations by scientists of such concepts as polylingualism (multilingualism), the influences of Polish literature on the Ukrainian literature of the 16th century are presented. It is noted that for the first time the term Renaissance was used by D. Chyzhevsky to denote a specific period in the history of national literature, and the first systematization of worldview features of the Slavic literary Renaissance was made by I. Golenishchev-Kutuzov, highlighting the context of Ukrainian-Polish humanistic culture of XV – XVI centuries.

The author notes the weight and legitimacy of the conclusions of V. Shevchuk, V. Yaremenko, R. Radishevsky that the Renaissance and Reformation are phenomena of various kinds, and the reform movements are not manifestations of Renaissance humanism. It is also analyzed the scientific interpretation of the concepts of the Ukrainian-Polish literary borderland and the specificity of the Renaissance authors'; awareness of their nationality. It is concluded that the period of the XVI century is the Ukrainian literary Renaissance, which appeared on the verge of mainly Ukrainian and Polish

cultures, which determined the extreme nature of the era. It is noted that the Renaissance literature was polymorphic, confessional and ethnically patriotic, synthesizing Ukrainian authentic and Western European traditions. Ukrainian literary Renaissance is interpreted as an integral part of the pan-European cultural and spiritual Renaissance.

Key words: *Ukrainian Renaissance, multi-confessionalism, polymorphism, humanism, Reformation, scientific interpretations.*

Постановка проблеми. Епоха українського Ренесансу – складна і суперечлива доба в літературознавстві. Тривалою є дискусія з приводу генези та розвитку української літератури цього періоду. Аналіз інтерпретацій літератури доби українського Відродження відомими дослідниками дає змогу відтворити цілісну картину специфіки українського літературного Ренесансу, з акцентом на поєднанні української автентичності та західноєвропейської традиції, що зумовлено межовим характером епохи.

Аналіз досліджень. Специфіка літератури епохи українського Ренесансу висвітлювалась у працях Д. Чижевського, М. Грушевського, С. Єфремова, І. Франка, Ф. Перетца, І. Голеніщева-Кутузова та інших. Значний внесок у дослідження літератури епохи українського Ренесансу зробили Д. Наливайко, В. Яременко, В. Шевчук, Р. Радішевський та Л. Шевченко-Савчинська. Проте дослідження переважно орієнтовані на дослідження окремих літературних аспектів. Натомість комплексний підхід до аналізу наукових інтерпретацій Ренесансу дає змогу відтворити цілісну картину суперечливої літературної епохи, виокремити особливий стиль та світоглядні риси епохи.

Мета статті – проаналізувати наукові тлумачення специфіки українського літературного Ренесансу, акцентуючи на національній домінанті авторів.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. польський славіст А. Брюкнер запровадив термін «українсько-польська література», охопивши ним творчість поляків українською мовою та творчість українців польською мовою. Фактично так було покладено початок масштабним науковим студіям цього питання, хоча суттєва традиція існувала і до цього.

І. Франко запропонував періодизацію давньої української літератури, виокремивши давньоруську (від найдавніших часів до першої чверті XVI ст.) і середньоруську (середини XVI – кінець XVIII ст.), об'єднавши літературу Ренесансу частково з Пізнім Середньовіччям й переважно з добою Бароко. Проте наголошував, що література середньоруської епохи розвивалася в умовах західноєвропейського гуманізму, під впливом гуситських рухів, польської, латини й німецької мов. Окремо вчений виділяє полемічну літературу, тобто

Реформацію, але терміни «Ренесанс» і «Реформація» І. Франко ще не вживав. Учений поставив питання про необхідність вивчення таких складних питань української літератури означеного часу, як полілінгвізм (багатомовність) й особливості стильової течії. Він критикував «програму» М. Драгоманова за звужене висвітлення історії літератури, зокрема ігнорування початкового періоду розвитку українського письменства, окремих його представників, які писали польською, латинською, старослов'янською, російською мовами. І. Франко вважав, що зарахування цих письменників до української літератури здійснюється «не з жодної національної амбіції, не для самохвальби, що ось-то у нас яке старе та багате письменство, а просто тому, що вважаємо історію літератури образом духовного розвою нації» (Франко, 1983: 431). І. Франко визначив і чітко дотримувався методологічної засади, що багатомовність є важливою рисою давньої української літератури, зокрема XVI ст. Учений аргументував, що звернення національних митців до латини і польської мови було визначено домінуванням на той час латино-польського напрямку освіти, специфікою суспільно-політичних обставин, зокрема входження українських земель до складу Речі Посполитої, Литви. Загалом європейський літературний процес був позначений латинізацією освіти й літератури, що не могло не вплинути на українську школу й письменство. Водночас творилася понаднаціональна латиномовна література, представники якої належали водночас кільком народам, зокрема польському й українському.

У праці «Характеристика руської літератури XVI – XVIII століть» І. Франко наголошує, що в XVI ст. у літературі з'являються нові явища. «Їх виникнення зумовлює велика кількість політичних і цивілізаційних чинників першорядної ваги, а саме: винахід друку і запровадження друкарень на Русі, реформація і пропаганда протестантизму в Литві і в Південній Русі, об'єднання Литви і Русі з Польщею в одним організмі, завершене вікопомним актом Люблінської унії, падіння Константинополя, завойованого турками, а отже, ослаблення духовних і церковних візантійських впливів, а натомість щораз потужніші впливи науки і мистецтва Заходу на Литву і Русь, які приходили через торговельні стосунки, через подорожі шляхет-

ських синів за кордон на навчання, через приїзд до краю зарубіжних учених і митців» (Франко, 1983: 345). Визначальною характеристикою української літератури XVI ст. він називав її популярність, що зумовлював друкований характер книги.

В. Перетц працював над вивченням української віршованої літератури та інших рукописних пам'яток XVI – XVIII ст. Його «Дослідження і матеріали з історії старинної української літератури XVI – XVIII століть» репрезентують увагу вченого до українсько-польських текстів цього періоду, створених польською мовою, автор звертає увагу на полемічну літературу, що була виявом Реформації та супроводжувала літературу Ренесансу (самі терміни «Ренесанс» і «Реформація» ще не використовував). Перетц акцентує на ролі польської літератури означеного періоду в розвитку українського письменства, порівнюючи при цьому ті спільні процеси, які відбувалися в українській та польській літературах. Вчений наголошував на тому, що в наукових студіях про залежність українського літературного вірша від польського не акцентується на процесі засвоєння форми, натомість робиться наголос на тематичному аспекті. Він вважав необхідним вести мову про те, що українські поети, наслідуючи польські та західноєвропейські літературні зразки, адаптували їх до української традиції, ставлячи за мету не тільки оспівати героїчну діяльність сарматів, а й поєднати її з рідною православною традицією та культурою (Перетц, 1962: 137–161).

М. Грушевський у праці «Культурно-національний рух на Україні в XVI – XVII ст.» дав високу оцінку впливам Реформації на українську літературу цього часу, але недооцінив впливи європейського гуманізму на українських теренах. У томі п'ятому своєї «Історії української літератури» він репрезентував ґрунтовний огляд культурних і літературних течій в Україні у XV – XVI ст., зокрема, проаналізував відгомони італійського Ренесансу. Дослідник наголошував, що період 1580–1610 рр. був першим національним відродженням, більшою мірою акцентував увагу на суспільних і громадських феноменах, зокрема діяльності братств, не маючи, як і його попередники, інформації про масштаби літератури цього часу, написаної латинською та польською мовами. Першим відродженням 1580–1610 рр. дослідник називає Реформацію, тобто полемічну літературу. С. Єфремов у своїй «Історії українського письменства» виділяє розділ «Письменство литовсько-польських часів», наголошуючи на важливості руської мови в Литві, зокрема тому, що нею був написаний головний державний документ

«Статут Литовський» (1522–1529). Визначальною історичною подією – фатальною – дослідник називає унію русько-литовської федерації з Польщею: «Ця політична комбінація, прийнявши до спілки нового спільника, розбила й стару спілку і потягла за собою цілу низку наслідків надзвичайної ваги у сферах національній, соціальній та релігійній та Україні» (Єфремов, 1995: 111). Головну увагу С. Єфремов акцентує на суспільно-політичних подіях, зокрема переході української шляхти в католицизм. Позитивним аспектом спілки з Польщею вчений називав відкриття дороги на Захід, «де саме йшла боротьба за нові форми життя, буяла реформація, розпочинався вік гуманізму, ренесансу з його новими покликами в сфері життя і мистецтва» (Єфремов, 1995: 113). На думку вченого, прихід в Україну нових ідей відбувався через Польщу і Чехію. Подібно до своїх попередників, С. Єфремов окремо виділяє полемічну літературу.

Д. Чижевським першим запропонував використовувати термін «Ренесанс» на означення літератури цього часу. В «Історії української літератури» вчений репрезентував розділ «Ренесанс та Реформація», запропонувавши синусоїдальну схему періодизації історії української літератури. Водночас оцінка українського Відродження у концепції Д. Чижевського є досить стриманою. Дослідник обґрунтовує думку про порівняно коротке панування ренесансних тенденцій на теренах України, стверджуючи, що Відродження було на руських землях, однак торкнулося їх лише наприкінці свого розвитку. Коли в Західній Європі ренесансні течії вже вичерпувалися, Україна через посередництво Польщі тільки починала опановувати цю нову систему світосприйняття. Ренесанс, у розумінні Чижевського, був «відкриттям» та звільненням людини. Фактично дослідник інтерпретував добу Ренесансу як негативне надбання суспільства. Сумнівним він вважав відкриття ним природи, а саму боротьбу за людину – дискусійною: «Визволення людини – це так! Але ренесанс не ставив собі питань, чи є таке «визволення людини не лише від церковних, а і від моральних і т. д. авторитетів справжнім «відкриттям» її єства, чи може, радше збоченням» (Чижевський, 1994: 214). Скепсис Д. Чижевського закономірно поширюється і на ренесансні здобутки: «Ренесанс мріяв про ентузіазм; він мріяв про вищу, всебічно розвинену людину, а справді досяг лише егоїзму і сваволі; ренесанс різко критикував «забобони» та упередження старих часів, але сам залишався під владою забобонів, хоч до певної міри й підновлених» (Чижевський, 1994: 214). Очевидно, що таке твердження є узагальненим і не може цілком

застосовуватися до епохи українського Ренесансу. Адже національний варіант Відродження акцентував увагу на національних прагненнях забезпечення розвитку української традиції в європейському контексті. За Чижевським, в Україні впливи Ренесансу були незначними, «почасти вони обмежилися засвоєнням нової тематики літературних творів ... Найскладніша проблема – утворення нового літературного стилю – не була розв’язана» (Чижевський, 1994: 214). Причини цього вчений вбачає в тому, що тексти латинською мовою читали в оригіналі, перекладів майже не робили. Також перешкодою для розвитку Ренесансу вважає релігійні заворушення, що були набагато сприятливішими для розвитку реформаційних тенденцій, ніж ренесансних. У «Порівняльній історії слов’янських літератур» Д. Чижевський виокремлює розділ «Ренесанс», пише про його прояви в чехів, хорватів, поляків, українців. До польської літератури він зараховує, крім інших, українсько-польського митця Себастьяна Кленовича, до українського ренесансу – феномен Івана Вишенського, хоча фактично це була полемічна, тобто реформаційна література з яскраво вираженими ознаками бароко. Ренесанс у слов’ян Д. Чижевський називає другорядним явищем. На його думку, Відродження через польську культуру прийшло до білорусів та українців.

І. Голенищев-Кутузов у працях «Гуманізм у східних слов’ян», «Італійське Відродження і слов’янські літератури XV – XVI ст.» дав загальний огляд контексту слов’янського Ренесансу, наголошуючи, що переважна частина письменників були не православного походження або ж перейшли з православ’я у католицизм. Хоч їхня діяльність і творчість загалом належать до польської літератури, але водночас репрезентували й істотну ланку української гуманістичної культури XV – XVI ст. (Голенищев-Кутузов, 1963: 136). І. Голенищев-Кутузов детально проаналізував Відродження у слов’ян, зокрема в Далмації, угорсько-хорватській державі, акцентуючи на українській літературі в їх контексті, наголошував на спільності тенденцій у багатьох країнах: «Від берегів Адріатики до Балтики, від Праги до Вільно в XV – XVII століттях відбувався процес засвоєння і асиміляції гуманістичних ідей, не менш значний, аніж у Західній Європі» (Голенищев-Кутузов, 1963: 258). У праці «Гуманізм у східних слов’ян», говорячи про взаємовпливи української та польської культур, він зауважує: «Польська література здійснила вагомий і благотворний вплив на розвиток західно-руської культури, яка, у свою чергу, вплинула на Москов-

ську Русь. Водночас ми бачимо й інший процес: проникнення українсько-білоруських елементів у польську мову, в польську поезію і живопис» (Голенищев-Кутузов, 1963: 6). На початку 70-х рр. XX ст. діаспорний учений Б. Кравців розвинув тезу про багатомовність української літератури XV – XVIII ст., з’ясувавши стан вивчення цього питання і проаналізувавши праці попередників. Правомірною є теза вченого, що в радянському літературознавстві тривалий час період Ренесансу випадав із поля зору. Він пов’язує існування доби Ренесансу з гуманізмом як визначальною її характеристикою, а «переможне зростання і розцвіт» явищ припадає на XVI ст. в Європі (Мишанич, 1993: 302), звідки поступово рухається і в Україну.

У 1980–90-х рр. XX ст. в українських медієвістичних колах суттєво зростає інтерес до літератури Ренесансу, зокрема польсько-українського письменства. У цей час побачила світ низка праць і досліджень, а головним досягненням національної історії літератури стало те, що твори латинською і старопольською мовами були перекладені сучасною українською мовою й інтегровані в активний науковий обіг. З’являються ґрунтовні наукові праці про життя і творчість митців доби Відродження, а також активно дискутують про їх національну приналежність. Одним із перших синтезованих видань стала «Українська література XIV – XVI ст.». Загалом воно є досить слабким. Твори тут подано книжною українською мовою зі значними правописними змінами, у передмові В. Микитася та коментарях наявні псевдонаукові тези, зокрема, про католицизм як «войовничу ідеологію феодалізму» (Микитась). Суттєвим кроком на шляху вивчення доби Ренесансу стало видання збірника «Європейське відродження та українська література XIV – XVIII ст.» (Мишанич). Д. Наливайко досліджує специфіку сприйняття української ренесансної літератури в тогочасному європейському контексті, наголошує на інтересі західноєвропейських мислителів до Русі-України, розвиває тезу, що латиномовна і польськомовна творчість авторів українського походження чи пов’язаних із Руссю-Україною належить кільком літературам, зокрема українській. О. Савчук, аналізуючи феномен Павла Русина, називає його творчість «спільним набутком польської та української культур XVI ст.» (Мишанич, 1993: 130), Польська дослідниця О. Гнатюк не тільки проаналізувала стан вивчення доби Ренесансу в історії української літератури, а й репрезентувала правомірну тезу, що Ренесанс і Реформація – це явища різні, наголосивши на тому, що реформаційні рухи жодним чином не можна вважати «проявом ренесансного гуманізму» (Мишанич, 1993: 241).

В антології «Українські гуманісти епохи Відродження» у двох частинах репрезентовано добірку текстів, які творять контекст українського літературного Ренесансу. У «Передньому слові» до видання В. Литвинов наголошує, що до українських гуманістів зараховують, насамперед, тих, «хто усвідомлював себе українцем (русином, роксоланом, рутенцем, русом, руським)» (Нічик, 1995: 12): Юрія Дрогобича, Станіслава Оріховського, Адама Чагровського, Матвія Стрийковського, Дем'яна Наливайка, Шимона Шимоновича, Мартина Пашковського, Івана Домбровського, Бартоломея Зиморовича, Захарію Копистенського. Як гуманістів подано тут і постаті письменників-полемістів Г. Смотрицького, Іпатія Потія, Мелетія Смотрицького. Упорядники видання керувалися наявністю у творчості письменника принципу гуманізму як визначального, але ми вважаємо, що полемічна література становить окремий комплекс пам'яток, які означаємо як добу Реформації.

В. Шевчук у праці «Муза Роксоланська. Українська література XI–XVIII століть» (книга перша: «Ренесанс. Раннє Бароко») розглядає українську літературу епохи Ренесансу як повноцінну частину культури, наголошує, що нові європейські віяння з'явилися на теренах України ще у XV ст. На його думку, реальний інтерес до ренесансних віянь з'являється у XVI ст.: «Усе це була вироблена література зі своїми питомими рисами, яка значно вплинула на культурну переорієнтацію України на Європу і сприяла її виходу з консервативної ізоляваності» (Шевчук, 2004: 46). На це були свої причини, зокрема, потреба національного розвитку і збереження власної автентичності. Мислителі, які входили в систему європейської освіченості, перейнялися значною мірою ідеями космополітизму, використовуючи латинську мову як мову творчості та підкреслюючи свою етнічну приналежність додатком до прізвища слів Русин, Роксоланин, Рутенець тощо. Шевчук пише про необхідність інтеграції в український літературний процес доби Ренесансу творів латинською і польською мовами. Погоджуємося з В. Шевчуком щодо необхідності розмежувати періоди Ренесансу і Реформації, адже обидва «не є питомими формами духовного життя власне українського народу – це форми загальноєвропейські, які зачепили нашу землю, як оті кола, що розходяться по воді від кинутого каменя, і витворили свої різновиди в нашій культурі» (Шевчук, 2004: 66). До представників українського літературного Ренесансу В. Шевчук зараховує Павла Русина, Миколу Гусовського, Григорія Чуй Русина, Георгія Тичинського Рутенця, Івана Туробінця Рутенця, Себас-

тяна Кленовича, Станіслава Оріховського, Івана Домбровського – католиків, які послідовно підкреслювали своє руське походження, що бачимо з їх імен. Репрезентантами польсько-української поезії В. Шевчук називає С. Симоніда, братів Зиморовичів, М. Пашковського, Й. Верещинського, А. Чагровського, С. Окозького, В. Кіцького, Яна Щасного-Гербути та ін., творчість яких репрезентує саме українську тему.

Суттєвий внесок у вивчення доби українського Відродження зробив В. Яременко, висунувши тезу про багатомовність української літератури XV – XVIII ст. Видання «Українська поезія XVI ст.» містить розгорнуту передмову вченого, яка стала однією з перших розвідок поезії Ренесансу. Вчений описує літературу як складну систему, що включає до свого складу кілька підсистем, які творилися різними мовами в різних центрах. У передмові до хрестоматії «Слово Многоцінне» (книга 1) В. Яременко наголошує, що «сьогодні ми говоримо не про культурний занепад XIV – XVI століть, а про інтенсивну відбудову понищеного культурного і громадського життя» (Яременко, 2006: 13). Тоді постала зовсім нова культурна ситуація, в контексті якої творилася поезія, «наснажена гуманістичними ідеями та ідеалами» (Яременко, 2006: 15). А «новолатинська мова була явищем загальноєвропейським, творила єдиний інтернаціональний загальноєвропейський літературний контекст» (Яременко, 2006: 16). Також латинь стала «своєрідним буфером проти денаціоналізації та асиміляції» (Яременко, 2006: 16). Література Ренесансу у хрестоматії «Слово многоцінне» представлена постатями і творами Юрія Дрогобича, Павла Русина, Волинським коротким літописом, Григорія Чуй Русина, Станіслава Оріховського, Івана Туробінського, Матвія Стрийковського, Василя Загоровського, Себастьяна Кленовича, Симона Пекаліда. В. Яременко окреслює епоху Ренесансу сер. XV – 80-ми рр. XVI ст., а полемічну літературну цілком правомірно зараховує вже до епохи Бароко.

Р. Радишевський у книзі «Українсько-польське пограниччя: сарматизм, бароко, діалог культур» визначає репрезентантом доби Ренесансу українсько-польське пограниччя, зокрема латиномовну творчість Павла Русина, Станіслава Оріховського, Яна Щасного-Гербути, Миколая Семпа-Шажинського, Роксолануса Тичинського, Григорія Чуй-Самборчика, Лукаша (Радишевський, 2008: 17). Дослідник виокремлює групу ренесансних латиномовних письменників, називаючи їх загальноєвропейську та «всерічпосполиту» приналежність (Юрій Котермак (Дрогобич), Павло Русина, Григорій Русин із Самбора, Георгій Тичин-

ський Роксоланус, Іван Туробінський Рутенець, Микола Гусовський, Станіслав Оріховський). Вчений наголошує на формуванні певного прошарку інтелігенції як «gente Ruthenus – natione Polonus» – «українець за походженням, приналежний і підданий Речі Посполитій» (Радишевський, 2008: 89). Таке визначення запровадив Станіслав Оріховський, називаючи себе «Rutheni, Roxolanus, Rusak». У трактаті «Зразково підданий» він писав: «Я русин, і хвалюся цим, і охоче про це заявляю, пам'ятаючи про свій грецький (тобто православний) рід і руську кров, про місце, де я народився і виріс» (Радишевський, 2008: 89).

Л. Шевченко-Савчинська у монографії «Латиномовна українська література. Загальний огляд» виокремлює митців епохи Ренесансу, які писали латинською мовою, наголошує на важливості сарматського міфу як формотворчого чинника цієї літератури. Дослідниця оперує терміном «українсько-польське порубіжжя», письменство цього порубіжжя, маючи на увазі письменників, які творили латинською і польською мовами. Результатом поширення ренесансно-гуманістичних ідей вона називає «появу нового образу людини і світу, що спричинило осмислення людини як творчої особистості, здатної змінювати себе й довкілля» (Шевченко-Савчинська, 2013: 27), наголошуючи на ідеалі нової ренесансної людини у творах гуманістів епохи Відродження. До таких вона зараховує Юрія Котермака (Дрогобича), а також митців-полемістів, що є дискусійним. Загалом обґрунтованою є теза Л. Шевченко-Савчинської, що правомірним і необхідним є «зараховувати до давньої української літератури митців українсько-польської, польсько-української, українсько-білорусько-литовської (в різних варіаціях) літературних спільнот» (Шевченко-Савчинська, 2013: 30). Подібно до своїх попередників, Л. Шевченко-Савчинська багатомовність називає загалом визначальною рисою духовного простору тогочасної Європи, виокремлює інтелектуальну прозу, в контексті якої аналізує твори Юрія Дрогобича, Станіслава Оріховського, мемуарно-епістолографічні твори, зокрема приватне листування, щоденники як результат «посилення особистого і художнього в прозі» під впливом антропоцентризму (листи Юрія Дрогобича і Станіслава Оріховського). Засадничим принципом виникнення новолатинських текстів учена вважає інтертекстуальність (Шевченко-Савчинська, 2013: 106).

Великий внесок у вивчення культури, філософії та літератури доби Ренесансу зробив В. Литвинов («Ренесансний гуманізм в Україні. Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській

філософії XV – початку XVII століття», «Україна в пошуках своєї ідентичності. XVI – початок XVII ст. Історико-філософський нарис», «Станіслав Оріховський. Історико-філософський портрет»). До гуманістів означеного періоду вчений зараховує Григорія Саноцького, Юрія Дрогобича, Павла Кросненського, Лукаша з Нового Міста, Станіслава Оріховського, Йосипа Верещинського, Севастьяна Кленовича, Шимона Шимонівича (Симона Симоніда), Симона Пекаліда, Івана Домбровського, Лаврентія Зизанія, Стефана Зизанія, Дем'яна Наливайка, Мелетія Смотрицького, Кирила Транквіліона-Ставровецького, Хому Євлевича, Йова Борецького, Касіяна Саковича. Цей список визначається тим, що учений пролонгує добу Ренесансу до початку XVII ст. і зараховує до неї полемічну літературу, що є дискусійним. Об'єднуючою ознакою цих мислителів він називає усвідомлення ними своєї національної приналежності, вони «дбали про рідну культуру незалежно від місця їхньої діяльності» (Литвинов, 2000: 12). О. Астаф'єв у розвідці «Ренесансна література українсько-польського пограниччя: перші гуманісти» акцентує увагу саме на суті літературного пограниччя українців і поляків. Учений наголошує, що ренесансна література була перехідним етапом до «іншого культурного простору, тому її краще називати «літературою українсько-польського пограниччя» (Астаф'єв, 2016: 165).

Висновки. Отже, починаючи від наукових положень І. Франка про полілінгвізм (багатомовність) і особливості стилю, популярності, позначеності впливами польської літератури українська література XVI ст. виокремлюється в окремий етап, культурно-історичний період. Після Д. Чижевського в історії української літератури використовується термін «Відродження (Ренесанс)» на означення літератури цього періоду. Перша систематизація світоглядних рис слов'янського літературного Ренесансу була зроблена І. Голєніщевим-Кутузовим, який виокремив контекст українсько-польської гуманістичної культури XV – XVI ст. Б. Кравців утвердив тезу про багатомовність і гуманістичний характер української літератури XV – XVIII ст. Вагомими стали висновки В. Шевчука, В. Яременка, Р. Радишевського про те, що Ренесанс і Реформація є явищами різного ґатунку, а реформаційні рухи не є проявами ренесансного гуманізму, про українсько-польське літературне пограниччя, латинську мову як головну мову літератури, усвідомлення ними своєї національної приналежності. Загалом період XVI ст. репрезентує епоху українського літературного Ренесансу, яка витворилася на межі переважно двох куль-

тур і літератур – української та польської. Межовість письменства доби Відродження визначила репрезентацію в ньому відповідної національної ідентичності – межової з яскраво вираженим акцентом на приналежності до Русі-України, художнім осмисленням української історії. Це

була література поліморфна за своїм характером, конфесійно й етнічно патріотична, синкретична у плані виявів українських автентичних і західноєвропейських традицій. Український літературний Ренесанс – складова частина загальноєвропейського культурно-духовного Відродження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астаф'єв О. Ренесансна література українсько-польського пограниччя: перші гуманісти. *Астаф'єв О. Біблія і Культура. Науково-теоретичний журнал*. Випуск 17. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. С. 150–166.
2. Голенищев-Кутузов И. Н. Гуманизм у восточных славян. Москва: Наука, 1963. 314 с.
3. Голенищев-Кутузов И. Н. Гуманизм у восточных славян (Украина и Белоруссия): Доклады советской делегации. Международный съезд славистов, София, сентябрь 1963 г. Москва: Изд-во АН СССР, 1963. 94 с.
4. Європейське відродження та українська література XIV–XVIII ст. / за ред. О. Мишанича. Київ: Наукова думка, 1993. 373 с.
5. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Femina, 1995. 538 с.
6. Литвинов В. Д. Ренесансний гуманізм в Україні. Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV–початку XVII століття. Київ: Основи, 2000. 472 с.
7. Перетц В. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVII в. Москва – Ленинград: Изд-во Академии наук СССР, 1962. 118 с.
8. Радишевський Р. Українсько-польське пограниччя: сарматизм, бароко, діалог культур. Київ: Леся, 2008. 292 с.
9. Слово Многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV – XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI – XVII століття) / упор. В. Шевчук, В. Яременко. Київ: Аконті, 2006. Книга 1. 799 с.
10. Українська література XIV–XVI ст. / відп. ред. М. Микитась. Київ: Наукова думка, 1988. 600 с.
11. Українська поезія XVI ст. / упор. В. Яременко. Київ: Радянський письменник, 1987. 287 с.
12. Українські гуманісти епохи Відродження / відп. ред. В. М. Нічик. Київ: Наукова думка, 1995. Ч. 1. 430 с.
13. Франко І. Зібрання творів: у 50 томах / відп. ред. О. В. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 40. 372 с.
14. Франко І. Зібрання творів: у 50 томах / відп. ред. В. Ю. Євдокименко. Київ: Наукова думка, 1983. Т. 45. 575 с.
15. Чижевський Д. Історія української літератури: Від початків до доби реалізму. Тернопіль: МПП «Презент» за участю товариства «Феміна», 1994. 480 с.
16. Чижевський Д. Порівняльна історія слов'янських літератур. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 217 с.
17. Шевченко-Савчинська Л. Латиномовна українська література. Загальний огляд. Київ: Медієвіст, 2013. 217 с.
18. Шевчук В. О. Муза Роксоланська. Українська література XVI–XVIII століть: у 2 кн. Київ: Наукова думка, 2004. Кн. 1: Ренесанс. Раннє Бароко. 397 с.

REFERENCES

1. Astafyev O. Renesansna literatura ukrayinsko-polskoho pohranychchya: pershi humanisty [Renaissance literature of the Ukrainian-Polish borderland: the first humanists.] / Bibliya i Kultura. Naukovo-teoretychnyy zhurnal. Vypusk 17. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet, 2016. Pp. 150–166 [in Ukrainian].
2. Holenyshchev-Kutuzov Y. N. Humanyzm u vostochnykh slavyan [Humanism of the Eastern Slavs]. M.: Nauka, 1963. 314 p. [in Russian].
3. Holenyshchev-Kutuzov Y. N. Humanyzm u vostochnykh slavyan (Ukrayna y Belorussyya): Doklady sovetsskoy delehatssy. Mezhdunarodnyy sezd slavystv (Sofyya, sentyabr 1963) [Humanism among the Eastern Slavs (Ukraine and Belarus): Reports of the Soviet Delegation. International Congress of Slavists (Sofia, September 1963)]. M.: Vyd-vo AN SSSR, 1963. 94 p. [in Russian].
4. Yevropeyske vidrodzhennya ta ukrayinska literatura XIV–XVI st. [European Renaissance and national literature of 14th – 16th centuries] / za red. O. Myshanycha. Kyiv: Naukova dumka, 1993. 373 p. [in Ukrainian].
5. Yefremov S. Istoriya ukrayinskoho pysmenstva [The History of Ukrainian Writing]. Kyiv: Femina, 1995. 538 p. [in Ukrainian].
6. Lytvynov V. D. Renesansnyi humanizm v Ukraini. Idei humanizmu epokhy Vidrodzhennia v ukraïnskii filosofii XV – pochatku XVII stolittia [Renaissance humanism in Ukraine. Ideas of Renaissance humanism in Ukrainian philosophy of the 15th – early 17th centuries.]. Kyiv: Osnovy, 2000. 472 p. [in Ukrainian].
7. Peretts V. Yssledovanyia y materyaly po ystoriy starynnoy ukraynskoy lyteratury XVI–XVII v. [Research and materials on the history of ancient Ukrainian literature of the XVI – XVII centuries]. Moskva – Lenynhrad: Yzd-vo Akademyy nauk SSSR, 1962. 118 p. [in Ukrainian].
8. Radyshevsky R. P. Ukrainsko-polske pohranychchia: sarmatyizm, baroko, dialoh kultur [Ukrainian-Polish border: Sarmatism, Baroque, dialogue of cultures] / Kyivski polonistychni studii, Kyiv: «MP Lesia», 2009. T. XIV. 300 p. [in Ukrainian].
9. Slovo Mnohotsinne [The word is precious.]. Khrestomatiia ukraïnskoi literatury, stvorenoi riznymy movamy v epokhu Renesansu (druha polovyna XV – XVI stolittia) ta v epokhu Baroko (kinets XVI – XVII stolittia) / upor. V. Shevchuk, V. Yaremenko K.: Akonit, 2006. Knyha 1. 799 p. [in Ukrainian].

10. Ukrayinska literatura XIV–XVI st. [Ukrainian literature of the 14th – 16th centuries] / za red. M. Mykhtasya. – Kyiv : Naukova dumka, 1988. 600 p. [in Ukrainian].
11. Ukrayinska poeziya XVI st. [Ukrainian poetry of the 16th century] / upor. V. Yaremenko. Kyiv : Radyanskyi pysmennyk, 1987. 287 p. [in Ukrainian]
12. Ukrainski humanisty epokhy Vidrodzhennia [Ukrainian Renaissance humanists]. Antolohiia. U 2 chastinakh / vidp. red. V. M. Nichuk, Kyiv: Naukova dumka, 1995. Ch. 1. 430 p. [In Ukrainian].
13. Franko I. Zibrannya tvoriv : u 50 tomakh [Collection of works: in 50 volumes] / za red. O. V. Myshanycha. Kyiv : Naukova dumka, 1983. T. 40. 372 p. [in Ukrainian].
14. Franko I. Zibrannya tvoriv : u 50 tomakh [Collection of works: in 50 volumes] / za red. V. YU. Yevdokymenko. Kyiv : Naukova dumka, 1983. T. 45. 575 p. [in Ukrainian].
15. Chyzhevskyy D. Istoriya ukraïnskoyi literatury : Vid pochatkiv do doby realizmu [History of Ukrainian literature: from the beginnings to the era of realism]. Ternopil: MPP «Prezent» za uchastyu tovarystva «Femina», 1994. 480 p. [in Ukrainian].
16. Chyzhevskyy D. Porivnyalna istoriya slovyanskykh literatur [Comparative history of Slavic literatures]. Kyiv : Vydavnychy tseñtr «Akademia», 2005. 217 p. [in Ukrainian].
17. Shevchenko-Savchynska L. Latynomovna ukraïnska literatura. Zahalnyy ohlyad [Latin Ukrainian Literature. General Overview]. Kyiv: Mediivist, 2013. 217 p. [in Ukrainian].
18. Shevchuk V. O. Muza Roksolanska. Ukrayinska literatura XVI–XVIII stolit : u 2 kn. [Ukrainian literature of the 16th – 18th centuries: in 2 books.]. Kyiv, Naukova dumka, 2004. Kn. 1: Renesans. Rannye Baroko. 397 p. [in Ukrainian].